

Peter Gundelach

Dansk sociologis vigtigste resultater

Da *Dansk Sociologi* udkom første gang i 1990, var vi ved et nulpunkt i den danske sociologis historie. De sociologiske institutter var blevet lukket af Bertel Haarder, og der var kun få og spredte sociologmiljøer rundt omkring i Danmark. I dag er situationen helt anderledes, og der er derfor god grund til at fejre *Dansk Sociologis* 25 års jubilæum. Det kræver et godt stabilt netværk af sociologer – og energiske redaktionsgrupper – at bidrage til udgivelsen nummer efter nummer, år efter år. 25 års jubilæet er derfor i sig selv et symptom på, at der er meget godt i den danske sociologi, institutionelt såvel som substantielt. Med disse iagttagelser er jeg begyndt at besvare spørgsmålet om de vigtigste resultater af dansk sociologisk forskning (og evt. undervisning) de sidste 20-25 år. Men inden jeg går videre, må jeg – i bedste akademiske tradition – diskutere, hvad spørgsmålet dækker: Hvad skal man forstå ved dansk sociologi? Hverken kategorien dansk eller sociologi er jo specielt skarpe eller præcise. Derfor vil jeg her afgrænse mig til sociologi i bred forstand, der er udført på danske forskningsinstitutioner af personer, der lever i Danmark (uanset deres nationale baggrund). Det betyder bl.a., at den håndfuld af betydningsfulde og indflydelsesrige danskfødte sociologer, der har levet det meste af deres forskningsliv uden for Danmark, ikke er omfattet af denne kommentar.

Det vigtigste ved udviklingen i dansk sociologi inden for de seneste 25 år er, at den er blevet institutionaliseret og accepteret. Det er tidsskriftet *Dansk Sociologi* i sig selv et udtryk for. Man kan desuden konstatere, at sociologi i al dens mangfoldighed er en del af forskning og uddannelse på alle danske universiteter, og at sociologisk tænkning har bredt sig overalt i uddannelses- og forskningssystemet. Sociologi er blevet mainstream. Der er desuden blevet mere sociologi på alle områder – flere forskere, flere uddannede kandidater i sociologi, flere kandidater på andre universitetsuddannelser, der har sociologi som en del af deres uddannelse, der er sociologi på professionsuddannelserne og i gymnasiet. Der er mange sociologer, der optræder som eksperter i medierne. Der har aldrig før været så mange sociologer ansat såvel på offentlige arbejdspladser som i erhvervslivet.

Som et andet markant udtryk for sociologiens gennemslagskraft og institutionalisering, må man nævne, at der siden midten af 1990'erne er udkommet mange sociologiske lærebøger, ikke mindst "Marmorbogen": *Klassisk og moderne samfundsteori* redigeret af Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen. Denne murstenstykke og på alle måder tunge bog udkom første gang i 1996 og er indtil nu solgt i ca. 40.000 eksemplarer. Den er oversat til svensk og engelsk, den er stadig et fundament i fx KUs sociologiuddannelse, og den er som sagt bare en af en lang række nyere sociologiske lærebøger, der er med til at give disciplinen tyngde og udbredelse.

Jeg vil også pege på en øget professionalisering i form af udvikling af forskningsmetoderne. Både inden for kvalitativ og kvantitativ sociologi, og endda med anvendelse af mixed methods, er der kommet meget mere kvalitet i anvendelsen af sociologiske metoder og stadigt mere sofistikerede analyser. Der er fx mange eksempler på gode diskursanalyser og fascinerende studier, der benytter kvalitative metoder. Inden for kvantitative analyser kan man nævne fiffige anvendelser af komplicerede økonometriske modeller og en frugtbar udvikling af, hvad man kan kalde tyk deskriptiv statistik: fx netværksanalyser, korrespondanceanalyse, latent klasseanalyse. Anvendelsen af metoderne er, set som helhed, *state of the art*, men man kunne godt ønske sig mere selvstændig metodeudvikling i dansk sociologi. Danske sociologer er kompetente i anvendelsen af sociologiske metoder, men det er sjældent, at man ser et egentligt metodepapir skrevet af danske sociologer.

Nu må jeg lige vende tilbage til en granskning af det spørgsmål, redaktionen af *Dansk Sociologi* har stillet. Jeg er blevet bedt om at forholde mig til "de vigtigste resultater" af dansk sociologi. Men hvad er et resultat? Påvirkning af international forskning, af den danske diskurs, undervisning, politik? Det vil formentlig være fair at sige, at der næppe er nogle områder, hvor danske sociologer har haft egentlig international gennemslagskraft, forstået som evnen til at fastlægge en ny international forskningsdagsorden eller at have et meget stort antal citationer i international forskningslitteratur for nu at bruge en kvantitativ målestok. Der er næppe heller mange eksempler på danske sociologer, som er et *must* som *keynote speakere* ved internationale konferencer. Det er ærgerligt. Derfor bør det være en ambition at udvikle områder og forskningsgrupper, hvor dansk sociologi kan rykke op i elitedivisionen.

Interessante udviklinger

Dansk sociologi er jo en del af den internationale udvikling i faget, så det er svært at udpege specifikke danske udviklingstræk eller temaer, som de mest interessante. Jeg vil her nævne to sådanne generelle områder, et teoretisk og et metodemæssigt. Det er ikke områder, jeg selv abonnerer på, og for den sags skyld heller ikke personligt finder specielt attraktive, men det er områder, som jeg mener, er lovende.

Med hensyn til teori vil jeg nævne aktør-netværksteoritilgangen med tolkningen af tings socialitet og grundige detaljerede beskrivelser af praksisser. Det er et provokerende og relativt nyt approach. Det er vel hidtil oftest anvendt inden for teknologi- og videnssociologiske analyser, men perspektivet har bærekraft også inden for andre områder.

Med hensyn til metode vil jeg foreslå udvikling og analyse af eksisterende data, altså brug af ikke-indgribende metoder. Hvor sociologer før i tiden undersøgte folks forbrug ved at rode i deres skraldebøtter, roder de i dag i folks IT-spor eller foretager analyser ud fra geografiske informationer. Der bliver flere og flere af denne type data, og det er ofte muligt at integrere dem med andre typer data. I en verden, hvor det bliver stadig vanskeligere at gennemføre interviewundersøgelser, i al fald hvis der er tale om personlige interview, kan sådanne data hjælpe med ny indsigt.

Sociologiens rolle i samfundet

Engang under den dystre Thatcherperiode holdt Ralf Dahrendorf et foredrag om, hvilke råd man, i det som han anså for en dybt deprimerende periode, skulle give til ungdommen. Han sagde: gør noget, der både er givende og betydningsfuldt. Efter min mening bør sociologien i dagens samfund tage det samme på sig. Sociologien skal være betydningsfuld i den forstand, at den adresserer vigtige samfundsmæssige spørgsmål. Sociologien kan rumme en utopi. Analyser af forholdene i samfundet kan pege på, hvordan noget kan gøres bedre. Sociologien bliver i det tilfælde bærer af et socialt engagement, en indignation, som er en vigtig drivkraft for sociologerne, og som også kan påvirke til samfundsmæssige forbedringer.

Sociologi skal også være givende. Det vigtigste med dette kriterium er ikke kun at sociologi skal være givende og interessant at læse. Det skal også være sjovt at producere sociologi. Det gælder, hvad enten vi taler om langhåret og kompleks teoriudvikling eller om snedige statistiske analyser.

Kunsten må være at gøre sociologien givende og betydningsfuld på samme tid. For at sige det lidt karikeret: en sociologi, som udelukkende opfatter sig selv som rent anvendelsesorienteret, vil ikke i tilstrækkelig grad kunne opbygge en faglig identitet og forme fagets udvikling. Og en sociologi som udelukkende er optaget af smarte, komplekse teoretiske analyser eller fikse metodologiske ideer, som forfølges for deres egen skyld uden tanke for relationen til samfundet, giver kun begrænset indsigt.

Er der givende og betydningsfuld sociologi i dagens Danmark? Ja, bestemt. Kunne der komme mere af det? Ja, helt bestemt, men det kræver netop, at man arbejder på at indfri en ambition om både at skabe en stærk faglig udvikling og at forsøge at få samfundet i tale gennem emnevalg og formidling. Hvordan får vi mere af denne type sociologisk forskning? Det lette svar er: ved at ville det. Strukturelle betingelser (fx finansiering) kan måske hæmme muligheden for denne type sociologi, og måske kan den lettest indfries ved

frie forskningsmidler. Men finansieringskilder er ikke så afgørende. Der er mange eksempler på såkaldt anvendt forskning (finansieret af opdragsgivere med konkrete policymål), som formår at løfte sig op over det konkrete niveau og fremsætte generelle teorier eller at udvikle nye metoder.

Mindst lige så vigtig som forskningen er sociologiens rolle i uddannelserne og i det hele taget for prægningen af samfundsmæssige diskurser. Her går det godt for dansk sociologi. Vores disciplin fylder som nævnt mere og mere i uddannelsessystemet. Sociologiske begreber og sociologisk viden bliver integreret i hverdags sproget. Selv om betydningsindholdet måske sjældent er helt tro mod den oprindelige formulering, kan man eksempelvis i den offentlige debat høre begreber som risikosamfundet eller social kapital anvendt som rene hverdagsbegreber. Sociologiske tankeformer om relationen mellem samfund og individ bliver mere og mere udbredt. Og tager vi et af sociologiens klassiske forskningsredskaber, spørgeskemaundersøgelsen, bliver den efterhånden anvendt overalt og af alle faggrupper. På alle disse områder er der jo nok tale om en lægmandsociologi, som ikke kan holde når den udsættes for fagsociologens strenge og nøgterne blik. Men det er en form for udbredelse af sociologi, som øger disciplinens samfundsmæssige betydning.

Oversete spørgsmål i sociologien?

Jeg kan ikke komme i tanke om et vigtigt emne eller et spørgsmål, som vi i sociologi ikke har beskæftiget os med. Vi har sociologiske studier af alt muligt. Men spørgsmålet er, om der er noget, der burde være mere af i dansk sociologi. Her vil jeg pege på to emner: historiske, komparative analyser og studier af bæredygtighed. På begge områder er der noget forskning, men der burde være mere.

Det er sjældent, at vi i dansk sociologi har gennemført grundige, historiske analyser i et komparativt perspektiv. Det er tidskrævende at foretage den slags analyser, hvor man fx kombinerer individuelle data med institutionelle data, men ofte er resultatet spændende og vigtigt. Der kunne være mange emner for sådanne sammenligninger, men der er områder, hvor der allerede er en del af bygge på fx studier af velfærdsstaten eller af religion.

Bæredygtighed er et emne, som har stor samfundsmæssig og teoretisk betydning. Det er svært at vide, hvem der har ret i forudsigelser af klimaforandringerne, hvad der er forandringernes årsager, og hvilke konsekvenser der er af dem. Men efter min opfattelse er klimaforandringer den største samfundsmæssige trussel i de nutidige samfund. Der er mange spørgsmål at studere: Hvad skaber folks klimavenlige adfærd? Hvorfor er der ikke stærke protester eller sociale bevægelser (hverken i Danmark eller internationalt) mod den globale opvarmning? Hvilke samfundsmæssige aktører er de centrale i forhold til at afbøje udviklingen? osv. osv. Henover alle disse spørgsmål ligger en udfordring i at forholde sig sociologisk til naturvidenskabens klimaforskning på en aktiv og gensidig måde. Altså med andre ord at etablere sociologisk tænkning, hvori viden om naturgrundlaget er integreret.